

УДК 130.2:001.891.7:7.01

ВИДАТНІ НАРОДНІ МИТЦІ ГУЦУЛЬЩИНИ

Іван ЗЕЛЕНЧУК

кандидат фізико-математичних наук,
старший науковий співробітник відділення «Гуцульщина» НДІУ

Ярослав ЗЕЛЕНЧУК

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділення «Гуцульщина» НДІУ

Анотація. У статті викладено результати українознавчих експедиційних досліджень творчої співпраці видатного гуцульського музиканта Василя Івановича Грималюка і талановитого скрипкового майстра Василя Михайловича Мартищука на Івано-Франківщині.

Ключові слова: Гуцульщина, митець, Василь Грималюк, Василь Мартищук.

ВЫДАЮЩИЕСЯ НАРОДНЫЕ МАСТЕРА ГУЦУЛЬЩИНЫ

Иван ЗЕЛЕНЧУК

кандидат физико-математических наук,
старший научный сотрудник отделения «Гуцульщина» НИИУ

Ярослав ЗЕЛЕНЧУК

кандидат исторических наук,
старший научный сотрудник отделения «Гуцульщина» НИИУ

Аннотация. В статье изложены результаты украиноведческих экспедиционных исследований творческого сотрудничества выдающегося гуцульского музыканта Василия Ивановича Грымалюка и талантливого скрипичного мастера Василия Михайловича Мартыщука на Ивано-Франковщине.

Ключевые слова: Гуцульщина, мастер, Василий Грымалюк, Василий Мартыщук.

OUTSTANDING NATIONAL ARTISTS OF HUTSUL REGION

Ivan ZELENCHUK

Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
senior researcher of «Hutsulshchyna» Department of RIUS

Yaroslav ZELENCHUK

Candidate of Historical Sciences,
senior researcher of «Hutsulshchyna» Department of RIUS

Annotation. This article contains the results of Ukrainian studies scientific research expeditions devoted to creative collaboration between famous Hutsul musician Vasyl Ivanovych Hrymaliuk and talented violin master Vasyl Mykhailovych Martyshchuk in Ivano-Frankivsk Region.

Key words: Hutsulshchyna, artists, Vasyl Hrymaliuk, Vasyl Martyshchuk.

Самобутня етнокультура Гуцульського регіону Українських Карпат є органічною складовою частиною української національної культури. Тому комплексне українознавче дослідження кращих надбань народної культури гуцулів та життя і діяльності видатних творців етнокультурної спадщини Гуцульщини становить актуальне наукове завдання.

У статті нами наведено результати експедиційних українознавчих досліджень багаторічної творчої співпраці двох талановитих митців Гуцульщини Василя Грималюка і Василя Мартищука, внаслідок якої було створено удосконалену модель традиційної гуцульської скрипки, що одержала народну назву «Гуцульська скрипка Мартищука».

Теоретичною основою українознавчих досліджень, котрі, починаючи з 1993 р., проводяться колективом відділення «Гуцульщина» НДІУ в Гуцульському регіоні Українських Карпат, є українознавчі праці П. Кононенка, Т. Кононенка та інших вчених НДІУ, на основі яких науковці відділення розробили відповідну «Концепцію експедиційного українознавства» і практично використовують її під час проведення експедиційних українознавчих досліджень Гуцульського регіону Українських Карпат [3].

В українознавчій монографії Т. Кононенка «Божественна симфонія Григорія Сковороди: Українознавчі виміри філософської спадщини» коротко сформульована сутність сучасного емпіричного підходу до українознавчих студій: «Феномен «Україна» дається у сув'язі вражень інтелектуального, морально-звичаєвого, почуттєвого та осязаного характеру, що і складає джерельну чи емпіричну основу українознавчого

дослідження. Спроможності українознавчого сприйняття України людиною є наслідком етнососередненої освіченості та культурності» [5, с. 22]. Саме на основі безпосередніх вражень від експедиційних зустрічей із талановитими митцями Гуцульщини та цифрової фіксації документальних аудіозаписів, відеозаписів і фотографій, зроблених під час їх проведення, нами створено джерельну базу українознавчо-культурологічних досліджень цього самобутнього регіону України.

Одним із видатних творців автентичного музичного мистецтва Гуцульщини був народний музикант Василь Іванович Грималюк (1920–1998), відомий у цьому гірському краї під місцевою назвою – Могур [1]. В. Грималюк мав абсолютний музичний слух, був знаменитим скрипалем-віртуозом та автором низки автентичних гуцульських мелодій. На вшанування пам'яті цього видатного митця Гуцульщини на Верховинщині, починаючи з 2007 р., проведено чотири регіональні фестивалі автентичної гуцульської музики імені Василя Грималюка (Могура). На основі літературних

Музикант Василь Грималюк

джерел й одержаних експедиційних матеріалів досліджено життєвий і творчий шлях Василя Грималюка (Могура) та його плідну співпрацю із талановитим скрипковим майстром Василем Мартищуком (Дупачуковим).

Цієї весни, 10 березня 2015 р., Гуцульщина відзначила 95-річний ювілей В. Грималюка. Знаменитий гуцульський музикант народився 10 березня 1920 р. в селі Зелене на Верховинщині. Його батьками були корінні жителі Зеленого: Іван Грималюк (Кидичуків) і Ївдоня Зеленчук (Їлинчукова). Все своє життя народний митець творив прекрасну гуцульську музику на рідному Прикарпатті: у Зеленому, Верховині, Кривобродах і Ковалівці. Починаючи з 1945 р., понад 50 років він майстерно виконував гуцульські мелодії на скрипці на республіканських і всесоюзних музичних конкурсах, фестивалях та численних гуцульських весіллях, храмових святах, хрестинах, іменинах, входи́нах і толоках у місцевих жителів Гуцульщини й залишив прекрасні спогади про свою музику в народній пам'яті краю [4].

На початку становлення незалежної України, весною 1990 р., цьому гуцульському митцю виповнилося 70 років. На жаль, у той складний перехідний історичний період пану В. Грималюку не було присвоєно почесного звання заслуженого майстра народної творчості України. За півстоліття творчої діяльності Могур створив цілий ряд автентичних музичних творів та заслужив велику народну любов і шану на Гуцульщині. На запрошення видатного кінорежисера Сергія

Василь Грималюк (Могур)

Параджанова гуцульська музична капела Могура в 1964 р. брала участь в озвученні кінофільму «Тіні забутих предків» на Київській кіностудії ім. Олександра Довженка. Найвище світове визнання прийшло до Могура в 1971 р., коли він, у віці 50 років, виконав авторський музичний твір «Ранок на полонині» і одержав блискучу перемогу на Міжнародному музичному конгресі в Москві.

За дослідженням І. Мацієвського, «саме в мистецтві гри на скрипці виявився творчий геній найвидатніших художніх індивідуальностей, класиків

Капела Могура

гуцульської музики Івана Курилюка (Гавиця), Василя Грималюка (Могура) та Спиридона Прилипчана» [6, с. 67].

Ще за життя Могура називали «гуцульським Паганіні», про його музичний дар склали народні легенди, а це є найвищим народним визнанням талановитої особистості за її майстерність. Значний період свого життя він жив і творив музичне мистецтво у с. Ковалівка на Коломийщині. Могур відійшов у вічність зимою, 3 лютого 1998 р., і був похоронений у цьому славному гуцульському селі.

Варто відзначити, що митець і філософ В. Грималюк (Могур) ввійшов у історію етномузичного мистецтва Гуцульщини і України не тільки як знаменитий народний музикант, але і як мудрий порадник талановитих народних майстрів саморобних гуцульських скрипок, цимбалів і флюяра та найкращий випробувач новостворених музичних інструментів. Підтвердженням цього є експедиційне дослідження спільного винаходу талановитого скрипкового майстра В. Мартищука і видатного скрипаля В. Грималюка – сучасної моделі автентичної гуцульської скрипки, яку в народі називають «Гуцульська скрипка Мартищука».

У монографії І. Мацієвського «Музичні інструменти гуцулів» підкреслюється, що в Гуцульському регіоні України нараховується близько 200 видів і різновидностей музичних інструментів, що є справжнім феноменом матеріальної і духовної культури гуцулів. Автором зроблено висновок про збереження на Гуцульщині традиції виготовлення саморобних скрипок: «На Гуцульщині ще й досі активно зберігаються власні традиції виготовлення скрипки, і вправний весільний музика-професіонал

користується виключно музичними інструментами місцевих майстрів, він ніколи не гратиме на фабричних» [6, с. 60].

Загальновідомо, що до основних народних музичних інструментів Гуцульщини відносяться скрипка, цимбали, ліра, трембіта, сопілка, флюяра і телинка. Названі гуцульські народні музичні інструменти виготовляються із смерекової і яворової деревини. Унікальний досвід створення саморобних музичних інструментів ще зберігся в окремих населених пунктах Галицької, Буковинської і Закарпатської Гуцульщини. На жаль, з кожним роком число досвідчених майстрів, які виготовляють народні музичні інструменти, зменшується, а їхній цінний досвід не завжди передається обдарованим учням. На нашу думку, кожен сучасний народний майстер, який у наші дні самостійно виготовляє музичні інструменти, має бути відомий на всю Гуцульщину і Україну.

Про традиційні музичні інструменти Гуцульщини та унікальні технології їх виготовлення можна довідатись із відомих наукових монографій В. Шухевича, Г. Хоткевича, Р. Герасимчука, І. Мацієвського та інших українських мистецтвознавців [2, 6, 8, 9].

За нашими експедиційними українознавчими дослідженнями автентичного гуцульського музичного етномистецтва, нині на Гуцульщині живуть і творять ряд талановитих народних майстрів музичних інструментів. Зокрема, в згадуваному нами гуцульському с. Ковалівка на Івано-Франківщині це талановитий народний майстер класичних і гуцульських скрипок В. Мартищук, що був близьким другом і учнем В. Грималюка. Добра слава про майстерність цих митців Гуцульщини відома не тільки в

Україні, а й дійшла до Канади, Росії, Німеччини, Італії, Польщі й інших країн.

В. Мартищук народився у 1943 р. в с. Снідавка Косівського району. Витоки майстерності В. Мартищука полягають у тому, що він у третьому поколінні є скрипковим майстром. Його дідусь, Микола Медвідчук (Дупачук), уродженець села Річка на Косівщині, мав справжню скрипку Антоніо Страдіварі й був відомим народним майстром із виготовлення гуцульських скрипок, а батько, Михайло Мартищук, ремонтував гуцульські скрипки і був добрим столяром. Тому можна сказати, що майстерність із виготовлення скрипок В. Мартищуку передалася по спадковості.

Важливим періодом у творчій діяльності скрипкового майстра В. Мартищука була праця протягом 13-ти років на Московській експериментальній скрипковій фабриці із виготовлення класичних скрипок. Згідно з творчим планом кожного року він виготовляв і захищав перед художньою радою три «робочі» і одну «виставкову» скрипки.

Талановитий митець тривалий час співпрацював над створенням власної моделі автентичної гуцульської скрипки із видатним гуцульським музикантом В. Грималюком (Могура). За кілька десятків років творчої співпраці видатного музиканта Могура і скрипкового майстра Мартищука було створено досконалу «Гуцульську скрипку Мартищука» із найкращим звучанням гуцульських мелодій і прекрасним зовнішнім виглядом. Для винаходу такої досконалої скрипки майстрові справді потрібно мати «світлу голову, чутливе серце і золоті

руки». Цінність винаходу «Гуцульської скрипки Мартищука» полягає в тому, що В. Мартищук разом із своїм учителем музики В. Грималюком суттєво удосконалили традиційну модель гуцульської народної скрипки, яка найкраще підходить для виконання саме гуцульських народних мелодій. Щоб піднятися на якісно вищий рівень майстерності із виготовлення автентичних гуцульських скрипок, В. Мартищук навчився виконувати на скрипці гуцульські мелодії у В. Грималюка, а потім «за науку» подарував своєму славному вчителю кращу скрипку власної роботи. Сам В. Мартищук так висловився про свою співпрацю із В. Грималюком: «Я пішов до Могура на науку, аби досягти майстрового звучання своїх скрипок».

Таким чином, багаторічна творча співпраця В. Мартищука, талановитого скрипкового майстра, і В. Грималюка, неперевершеного народного скрипаля, мудрого музичного консультанта і випробувача новостворених скрипок, дала можливість створити якісно нову модель «Гуцульської скрипки Мартищука», що користується великим попитом у сучасних народних скрипалів Гуцульщини.

Скрипковий майстер Василь Мартищук

За дослідженнями етномузиколога І. Мацієвського, славетна династія скрипкових майстрів Медвідчуків (Дупачукових) із села Снідавка на Косівщині здавна робила досконалі гуцульські скрипки для відомих народних музикантів Гуцульщини: Івана Курилюка (Гавиця), Василя Грималюка (Могура), Андрія Семенюка (Юрчака), Семена Минайлюка (Шкапа), Дмитра Мельничука (Гриценька), Миколи Кошелюка (Малера), Миколи Готича (Коця) та багатьох інших музикантів [6].

Найбільшою своєю перемогою скрипковий майстер В. Мартищук вважає Почесний диплом імені Антоніо Страдіварі, який він одержав на Міжнародній виставці-конкурсі класичних скрипок, що проходила 1988 р. у м. Кремена в Італії. Таким чином, талановитий митець з України, у віці 45 років, одержав заслужене визнання своєї майстерності на світовому рівні.

Гуцульська скрипка Мартищука

В. Мартищук є неперевершеним у своїй майстерності із виготовлення автентичних гуцульських скрипок, котрі відомі під народною назвою «Гуцульська скрипка Мартищука», а самого майстра мистецтвознавці називають «гуцульським Страдіварі». Варто додати, що його брат, Микола Мартищук, живе у с. Снідавка і виготовляє добротні гуцульські цимбали. На нашу думку, найкращі народні гуцульські музичні твори і авторські технології виробництва народних музичних інструментів становлять безперечну національну цінність для Гуцульщини і всієї України.

Зараз майстер живе і творить свої прекрасні скрипки в с. Ковалівка Коломийського району. Він майстерно виготовляє два види скрипок: «Гуцульські скрипки Мартищука» із місцевої карпатської деревини – смереки і явора – та класичні скрипки, моделі Антоніо Страдіварі. На сьогоднішній день В. Мартищук визнаний одним із найкращих майстрів із виготовлення скрипок в Україні.

Творча лабораторія майстра В. Мартищука, його авторська технологія із виготовлення класичних і гуцульських народних скрипок, у створенні якої брав участь В. Грималюк, є неоціненним національним надбанням України.

На нашу думку, В. Мартищук давно заслужив на те, щоб одержати почесне звання «Заслужений майстер народної творчості України». А ідея організації в Ковалівці майстер-класу Василя Мартищука із виготовлення класичних та гуцульських скрипок варта на особливу увагу з боку сучасних майстрів народних музичних інструментів та мистецтвознавців України.

На завершення варто відзначити, що за багато століть на Верховинщині

як етнографічному центрі Гуцульщини створилась і діяла самобутня «Гуцульська народна консерваторія», фундаторами якої були найкращі музиканти цього краю. В цьому контексті варто згадати відомі слова Могура про музику: «Музика допомагала людям жити, робить їх кращими», – й не забувати про гідне вшанування великих творчих заслуг, збереження пам'яті цих видатних музичних митців України.

Українознавче дослідження творчої співпраці В. Грималюка і В. Мартищука виконане на основі відомих літературних джерел та експедиційних матеріалів, зібраних нами у ході проведення багатьох українознавчих експедицій на тему «Українознавче дослідження автентичного етномистецтва Гуцульщини». Під час даних експедицій було знято документальні відеофільми: «Могурова музика» і «Скрипка Мартищука» та розроблено проект створення в с. Зелене на Верховинщині Музично-меморіального музею Василя Грималюка (Могура). В експедиційній групі відділення «Гуцульщина» НДІУ в різні часи, крім авторів статті, брали активну участь місцеві жителі цього краю, які цікавляться автентичним гуцульським мистецтвом: Іван Мицканюк, Галина Черкалюк, Катерина Зеленчук, Іван Сліпенчук, Марія Кавацюк, Іван Шатрук, Василь Рибчук та багато інших. Всім їм виражаємо щирі вдячності за різносторонню допомогу та плідну співпрацю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховинщина: Загальні описи та історичні нариси про населені пункти Верховинського району / Упорядник Іван Зеленчук. – Верховина: Гуцульщина, 2004. – 331 с.

2. Герасимчук Р. В. Народні танці українців Карпат. – Книга 1. Гуцульські танці / Науковий редактор Роман Кирчів. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – 608 с.: ноти, іл.

3. Зеленчук І. М., Зеленчук Я. І. Концепція експедиційного українознавства // Українознавство. – 2011. – № 2. – С. 228–234.

4. Зеленчук І. М. Феномен Могура // Гуцульський календар. – 2008. – Випуск 13. – С. 92–93.

5. Кононенко Т. Божественна симфонія Григорія Сковороди: Українознавчі виміри філософської спадщини. – Тернопіль: Джура, 2010. – 328 с.

6. Мацієвський І. В. Музичні інструменти гуцулів / Ігор Мацієвський. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 464 с.

7. Украинские Карпаты. Культура / Болтарович З. Е., Голубец О. М., Гошко Ю. Г. и др. – Киев: Наук. думка, 1989. – 200 с.

8. Хоткевич Г. М. Музичні інструменти українського народу. Репринтне видання підготував до друку Петро Черемський / Відповідальний за випуск Анатолій Перерва. – Харків: Інформаційно-видавнича компанія «Балаклійщина», 2002. – 288 с.: іл.

9. Шухевич В. О. Гуцульщина. – Третя частина. Друге видання // Гуцульщина. – Верховина, 1999. – 272 с.

REFERENCES

1. ZELENCHUK, I. (compl.) (2004) *Verkhovynshchyna: General Descriptions and Historical Essays about Settlements of Verkhovyna District*. Verkhovyna: Hutsulshchyna, 331 p. [in Ukr.]

2. HERASYMCHUK, R. (2008) *Folk Dances of the Carpathian Ukrainians. Book 1. Hutsul Dances*. Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 608 p. [in Ukr.]

3. ZELENCHUK, I. & ZELENCHUK, YA. (2011) Conception of Scientific Ukrainian Studies Research Expeditions. *Ukrainoznavstvo*. № 2. pp. 228 – 234. [in Ukr.]

4. ZELENCHUK, I. (2008) Mohur Phenomenon. *Hutsulskyi kalendar*. № 13. pp. 92 – 93. [in Ukr.]

5. KONONENKO, T. (2010) *Devine Symphony by Hryhoriy Skovoroda: Ukrainian Studies Dimensions of Philosophical Heritage*. Ternopil: Dzhura, 328 p. [in Ukr.]
6. MATSIIEVSKYI, I. (2012) *Hutsul Musical Instruments*. Vinnytsia: Nova Knyha, 464 p. [in Ukr.]
7. BOLTAROVYCH, Z., HOLUBETS, O., HOSKO, YU. et al (eds.) (1989) *The Ukrainian Carpathians. Culture*. Kyiv: Naukova dumka, 200 p. [in Ukr.]
8. KHOTKEVYCH, H. (2002) *The Ukrainian Folk Instruments* [reprint]. Kharkiv: Informatsiino - vydavnycha kompaniia «Balakliishchyna», 288 p. [in Ukr.]
9. SHUKHEVYCH, V. (1999) *The Hutsul Region. Part 3*. [2nd edition]. Verkhovyna: Zhurnal «Hutsulshchyna», 272 p. [in Ukr.]

I. Zelenchuk, Ya. Zelenchuk
Outstanding National Artists of Hutsul Region
Abstract

Hutsul region of Ukraine is famous for its traditional Hutsul culture. The original Hutsul music appears to be an important component of this unique folk culture. In particular, Hutsul music is distinctive by amateur playing handmade instruments. It's known that folk violin-player Vasyl Hrymaliuk (1920 – 1998), a real musical phenomenon of Hutsulshchyna, has masterly created and played Hutsul folk melodies on violins of his own making. Later Vasyl Hrymaliuk made sure that high-quality reproduction of Hutsul folk melodies is possible only by using advanced handmade violin. In his village Kovalivka Kolomyia District he has met with a famous and talented violin-maker Vasyl Martyshchuk (born in 1943). During 13 years he has been making very good violins for Moscow Experimental Violin Factory. The artists' purpose was to create a perfect violin for perfect playing the best Hutsul melodies. For a long time talented violin master V. Martyshchuk has been working hard to improve his model of Hutsul violin, and a famous Hutsul violin player V. Hrymaliuk has been testing the quality of its sounding.

As a result of long-term collaboration of two outstanding Hutsul artists there was created the advanced model of Hutsul violin. The violin invented by Vasyl Martyshchuk and Vasyl Hrymaliuk was named «Hutsul violin by Martyshchuk»; it deserves the highest recognition at the national level. In this regard, in the village of Zelene Verkhovyna District, the Vasyl Hrymaliuk (Mohur) Memorial Music Museum now is in the planning stage. We consider that Vasyl Martyshchuk has to be recognized as «An Honored Master of Folk Arts of Ukraine».